

Ortaöğretim Öğrencilerinde Akran Çatışmasına Bakış

Overview of Peer Bullying in Secondary School Students

Filiz POLAT¹, Rabia SOHBET²

¹Adıyaman Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu / Ebelik Bölümü, Adıyaman

²Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi / Hemşirelik Bölümü, Adıyaman

Geliş Tarihi: 24.08.2019 **Kabul Tarihi:** 10.12.2019 **DOI:** 10.17517/ksutfd.608921

Özet

Amaç: Bu çalışma, ortaöğretim öğrencilerinin zorba davranışlarda bulunma, maruz kalmaya ilişkin görüşlerini tespit etme ve ergenlik döneminde yaşanan zorbalığın tanımlanması amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Tanımlayıcı nitelikteki araştırmanın evrenini, 2011-2012 öğretim yılında Gaziantep il merkezinde bulunan kamuya ait bütün liselere devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, Gaziantep il merkezinde bulunan kamuya ait bütün liselerde dokuzuncu sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü 623 öğrenci olarak bulunmuş ve toplam 1743 öğrenciyi ulaşılmıştır. Verilerin toplanmasında kişisel bilgi formu ve Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin %40.4'ü zorbalığın okulda sık rastlanılan bir durum; zorbalık türünün %47.9'unun sözel ve %26.7'si fiziksel şiddet; %41.9'u zorba ile baş etmede çözüm önerisinin zorbalık olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yaş, cinsiyet, baba eğitimi, anne-babanın otoriter olması, ailevi ilgi destek görme ve nasıl bir anne-babaya sahip olma durumlarına göre sorunlarının üstesinden gelmede fiziksel güç kullanılması gerekliliğine inanılması arasında istatistiksel olarak önemli ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Öğrencilerin cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği toplam puan ve alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan önemli bir fark tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Sonuç: Öğrencilerin yüksek oranda zorbalığa maruz kaldığı ve cinsiyet açısından zorbalığa maruz kalma durumları arasında önemli bir fark olmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, ergenlik, kişisel çatışmalar.

Abstract

Objective: The aim of this study was to determine secondary school students' behaviors of bullying, to determine their views on exposure and to define bullying during adolescence.

Material and Method: The universe of this descriptive study consisted of students attending all public high schools in Gaziantep city center in 2011-2012 academic year. The sample of the study consists of ninth grade students in all public high schools in Gaziantep. The sample size was found to be 623 students and a total of 1743 students were reached. Personal information form and Peer Bullying Diagnosis Scale were used to collect data.

Results: 40.4% of the students reported bullying as a common situation in school; 47.9% of the types of bullying were verbal and 26.7% were physical violence; 41.9% stated that the solution offered to deal with bullying is bullying. Statistically significant relationship was found between students' age, gender, father education, being authoritarian of parents, support of family interest and believing in the necessity of using physical force to overcome their problems according to their status of having a parent ($p<0.05$). There was no statistically significant difference between the mean scores of the Peer Bullying Diagnosis Scale and its sub-dimensions according to the gender of the students ($p>0.05$).

Conclusion: It was found that the students were exposed to high levels of bullying and there was no significant difference in terms of gender.

Keywords: Peer bullying, adolescence, personal conflicts

Yazışma adresi: Filiz Polat Adıyaman Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu / Ebelik Bölümü, Adıyaman, Türkiye **Mail:** filizmermer@yahoo.com

ORCID No(Sırasıyla): 0000-0001-8326-9504, 0000-0002-1835-8479

GİRİŞ

Gençlerin yakın arkadaş ve akranları ile olan ilişkileri duygu, düşünce ve deneyimlerini paylaşma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli rol oynamaktadır (1). Kişisel farklılıklardaki artma sosyal hayatın her alanında meydana gelen gelişim ve değişim kişilerarası çatışmaları da beraberinde getirmektedir (2).

Zorbalığın sebep olduğu öfkeli davranışlar, birey veya grup tarafından kasten yapılan tekrarı olan ve kurbanını kolaylıkla savunmasız hale getiren davranışlardır (3). Zorbalık; kurbanları ve zorbalı negatif yönde etkilemekte olup, fiziksel-sözel zorbalık, bireyin mal veya eşyasına zarar verme, söylenti çıkarıp yayma dışlama-yalnızlaştırma olmak üzere beş kategoriye ayrılmaktadır (4).

Günümüzde pek çok ülkede çocuk ve ergenlerdeki şiddet ve saldırgan davranışlar yaygın olarak toplumsal, uzun vadede de ciddi sosyal sonuçlara sebep olan önemli bir halk sağlığı sorunudur (5,6). Öğrencilerin içinde buldukları gelişimsel dönemde yaşamış oldukları değişimler okullarda yaşanan çatışmaların en önemli nedenlerindedir (7). Öğrencilerin kendi aralarında yaşamış oldukları çatışmaların türleri farklılıklar göstermekle birlikte kimi zaman yapıcı ve barışçıl yollarla genellikle de şiddet içeren, olumsuz ve yıkıcı yollarla çözülebilmektedir (8). Öğrencilerin içinde buldukları gelişimsel dönemde yaşamış oldukları değişimler okullarda yaşanan çatışmaların en önemli nedenlerindedir (7). Öğrencilerin kendi aralarında yaşamış oldukları çatışmaların türleri farklılıklar göstermekle birlikte kimi zaman yapıcı ve barışçıl yollarla genellikle de şiddet içeren, olumsuz ve yıkıcı yollarla çözülebilmektedir (8).

Okullarda yaşanan şiddet gençlerin eğitim sürecini, geleceğe bakış açısını ve yaşam kalitesini negatif etkilemektedir (9,10). Bu sebeple şiddete yönelik olan davranış ve eğilimlerin değiştirilmesi veya minimum düzeye indirilmesi için okulun son fırsat olduğunun önemsinmesi gereklidir. Bunun için de öğrencilerin şiddetle karşılaşma durumlarının ve şiddete olan eğilimlerinin belirlenmesi büyük önem kazanmaktadır (10).

Ülkemizde okullarda meydana gelen ve yaralanma-ölümle sonuçlanan şiddet olaylarının artması, medyanın konuya göstermiş olduğu yoğun ilgiden dolayı, Milli Eğitim Bakanlığı 2005-2006 eğitim-öğretim yılında yayınlamış olduğu iki adet genelge ile okullarda meydana gelen şiddet olaylarına dikkat çekilmiştir (11,12). Araştırmalardan elde sonuçlar öğrencilerin medyada yer alan şiddet içerikli haberlerden etkilendiğini, modelin göstermiş olduğu şiddetin normleştirilmesi ve ödüllendirilmesi durumunda kişi tarafından şiddet içeren davranışların yapılma sıklığının arttığını göstermektedir (13).

Bu araştırma ile lise öğrencilerinin zorba davranışlarda bulunma veya maruz kalmaya ilişkin görüşlerini tespit etme, ergenlik döneminde yaşanan zorbalığın tanımlanması, öğrencilerin duygu-düşünceleri üzerinde olumsuz etkilerinin belirlenmesi ile birlikte okulda iletişimde önemli sorunlara

yol açan çatışmaların neden ve çözümüne yol gösterecek programlarının planlanması ve yürütülmesine ışık tutması hedeflenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma Gaziantep ilindeki ortaöğretim öğrencilerinde akran zorbalığının incelenmesi amacıyla yapılan tanımlayıcı bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2011-2012 öğretim yılında Gaziantep il merkezinde bulunan kamuya ait bütün liselere devam eden öğrenciler oluşturdu (N=70.447). Araştırmanın örneklemini, Gaziantep il merkezinde bulunan kamuya ait bütün liselerde dokuzuncu sınıfa devam eden öğrenciler oluşturdu (N=9.950). Örneklem büyüklüğü, %5 yanılıgı düzeyi ile %99 güven aralığında 623 öğrenci olarak bulundu. Veriler il merkezinde bulunan basit rastgele yöntemle seçilen Gaziantep, Cumhuriyet, Atatürk, Türk Telekom, Mimar Sinan ve Yahya Kemal Liselerinden araştırmayı kabul eden öğrencilerden Kasım-Aralık 2011 aylarında toplandı. Araştırmada küme örneklem yöntemi kullanılarak Gaziantep Lisesi dokuzuncu sınıfta okuyan 120 öğrenciden (N=89), Cumhuriyet Lisesi 660 öğrenciden (N=366), Mimar Sinan Lisesi 588 öğrenciden (N=312), Atatürk Lisesi 600 öğrenciden (N=371), Türk Telekom Lisesi 594 öğrenciden (N=313), Yahya Kemal Beyatlı Lisesi 593 öğrenciden (N=292) toplam 1743 öğrenciye ulaşıldı.

İlköğretimden ortaöğretime geçmiş ergenlik döneminde olan dokuzuncu sınıf öğrencilerinin hem okul ortamına uyum sağlamaya çalışmakta hem de birbirlerini tanımaya çalışmaktadırlar. Ayrıca içinde buldukları gelişim döneminin özellikleri de dikkate alınarak araştırmanın dokuzuncu sınıflarla yapılması planlandı.

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu ve Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğidir. **Kişisel Bilgi Formu:** Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini, okuldaki zorbalığa bakışını ve çözüm önerilerini içeren sorular bulunmaktadır (14, 15, 16, 17). **Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği:** Öğrencilerin zorbalık düzeylerini belirlemek amacıyla Gülten Genç tarafından geliştirilmiş, geçerliliği ve güvenilirliği yapılmıştır. Akran çatışması tanı ölçeği 33 soru ve 6 boyuttan oluşan 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçekte zorba ve kurbanları belirlemeye yönelik olan ilk kısmın dışında, öğrencilerin zorbalık durumunda yaptıkları veya hissettiklerine yönelik birden fazla durumu işaretleyebilecekleri ayrıca 13 soru bulunmaktadır. 33 maddeden oluşan ölçeğin her bir sorusunun altındaki; (a) "Sen yaptın mı?" ve (b) "Diğer öğrencilere yapıldığını duydun mu?" seçenekleri zorbalı, kurbanları ve sadece tanık olanları belirlemeye yönelik olarak düzenlenmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek

toplam puan "54", en düşük puan ise "0"dır. Ölçekten alınan yüksek puan, kişinin akran saldırısına sıklıkla hedef olduğunu, düşük puan ise nadiren hedef olduğunu ya da hiç hedef olmadığını göstermektedir. Cronbach α değerleri 0.86 olarak saptanmıştır (14). Bu çalışma için Cronbach α değerleri 0.91 olarak bulundu. Veriler araştırmacı tarafından gözlem altında toplandı.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen bulguların analizi için SPSS 24.0 (Statistical packet for Social Sciences for Windows) istatistik paket programı kullanıldı. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra (yüzde, frekans, ortalama, standart sapma) grupların karşılaştırılmasında ki-kare ve bağımsız gruplarda t testi kullanılmış olup 0.05 anlamlılık düzeyi benimsendi.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve Gaziantep Üniversitesi Klinik Araştırmaları Etik Kurulundan gerekli yasal izinler, ölçek kullanım izni ve çalışmaya katılan öğrencilerden sözel onam alındı.

BULGULAR

Bu çalışmadaki öğrencilerin %53.6'sı 15 yaşında, %58.7'si erkek, %60.3'ünün babası ve %60.5'inin annesi ilköğretim mezunudur. Öğrencilerin %90.8'i annelerinin ve %14.3'ü babalarının çalışmadığını, %89.7'si anne-babalarının sağ ve beraber yaşadığını, %34.9'u 5-6 kardeşe sahip olduğunu, %48.8'i ailesinin gelirlerinin giderlerine eşit olduğunu, %37.7'si anne ve baba her ikisinin ve %20'si de sadece babalarının otoriter olduğunu ifade etmişlerdir (**Tablo 1**).

Öğrencilerin %38.3'ü okulda fiziksel/sözel şiddet uyguladığını, %30.1'i karşısındaki kişiye kızınca küfür etmeyi düşündüğünü; %62.3'ü şiddet uyguladığı kişinin kendisinden intikam almasından korktuğunu belirtmiştir. Şiddetin nedeni olarak, %32.6'sı kendisini kızdırdıkları için, %15.8'i eğlence için şiddet uyguladığını, %29.1'i şiddetin sorunları çözeceğine inandığını, %25.2'si hak edene cezasının fazlasıyla verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğrenciler şiddete maruz kalırsa %50.9'u arkadaşına, %21.5'i ailesine anlatacağını, şiddete maruz kaldığında %38.2'si üzülüğünü, %20'si çok utandığını, %18.2'si devamsızlık yaptığını, %39.5'i notlarında düşme olduğunu, %18.3'ü intihar etmeyi düşündüğünü ve %25.2'si geceleri ağlayarak uyandığını belirtmiştir (**Tablo 2**).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-demografik Özellikleri

	Sayı (N)	%
Yaş		
13-14 yaş	295	16.9
15 yaş	935	53.6
16 yaş	408	23.5
17 yaş ve üzeri	105	6.0
Cinsiyet		
Kız	719	41.3
Erkek	1024	58.7
Baba Eğitimi		
Okur-yazar değil	121	6.9
Okur-yazar	190	10.9
İlköğretim	1051	60.3
Lise	312	17.9
Üniversite	69	4.0
Anne Eğitimi		
Okur-yazar değil	343	19.7
Okur-yazar	181	10.4
İlköğretim	1055	60.5
Lise	153	8.8
Üniversite	11	0.6
Baba Çalışma		
Çalışmıyor	250	14.3
Memur	131	7.5
İşçi	808	46.4
Emekli	178	10.2
Çiftçi	216	12.4
Esnaf	160	9.2

Anne Çalışma		
Çalışmıyor	1583	90.8
Memur	24	1.4
İşçi	68	3.9
Emekli	29	1.7
Çiftçi	33	1.9
Esnaf	6	0.3
Anne-baba birliktelik		
Her ikisi de sağ ve beraber	1564	89.7
Boşanmış	90	5.2
Anneölmüş	25	1.4
Baba ölmüş	64	3.7
Kardeş Sayısı		
Yok	37	2.1
1-2 kardeş	247	14.4
3-4 kardeş	545	31.6
5-6 kardeş	609	34.9
7 kardeş ve üzeri	305	17.0
Ailenin Geliri		
Gelir-gider eşit	850	48.8
Gelir giderden az	691	39.6
Gelir giderden fazla	202	11.6
Anne-Baba Otoriterliği		
Anne otoriter	223	12.8
Babaotoriter	349	20.0
Her ikisi de otoriter	657	37.7
Her ikisid eotoriter değil	514	29.5
Toplam	1743	100

Tablo 2. Öğrencinin Okuldaki Şiddet Uygulamasına Bakış

	Sayı	%
Herhangi birine fiziksel/sözel şiddet uygulama durumu		
Cevapsız	223	12.8
Uyguladım	668	38.3
Uygulamadım	852	48.9
Karşınızdakine kızınca hangi şiddeti düşünürsünüz?		
Küfür	525	30.1
İsim takma/dalga geçme	481	27.6
Dışlama	223	12.8
Bıçakla yaralama	73	4.2
Tehdit telefonu	29	1.7
Cep telefonu ile kötü mesaj atma	53	3.0
Dövme	94	5.4
Hiçbir şey düşünmem	265	15.2
Şiddet uygulanan kişinin intikam almasından korkar mısınız?		
Korkarım	1086	62.3
Korkmam	328	18.8
Ara sıra korkarım	329	18.9
Şiddet nedeni		
Eğlence için	275	15.8
Beni kızdırdıkları için	569	32.6
Kız arkadaşşıma baktığı için	176	10.1
Güçlü olduğunu göstermek için	160	9.2
Öç almak için	101	5.8
Para ve eşyasını almak için	174	10.0
Belli olmuyor	288	16.5
Şiddet sorunları çözer mi?		

İnanmıyorum	796	45.7
İnanıyorum	508	29.1
Hak edene cezası fazlasıyla verilmeli	439	25.2
Şiddete maruz kalınca kime anlatırsınız?		
Arkadaşıma	888	50.9
Öğretmenime	379	21.7
Aileme	375	21.5
Kimseye anlatmam	101	5.8
Okulda şiddete maruz kalınca ne yaptınız?		
Cevapsız	239	13.7
Çok utandım	349	20.0
Üzıldüm	665	38.2
Korktum	99	5.7
Kendime güvenimi yitirdim	217	12.4
Acı duydum	174	10.0
Şiddete maruz kalınca okul başarısını etkileme durumu		
Cevapsız	217	13.0
Derslerimi etkilemedi	828	47.5
Notlarımda düşme oldu	678	39.5
Okulda şiddet olaylarının varlığı		
Çok görülen bir durum	900	51.6
Seyrek rastlanılan bir durum	614	35.2
Hiç yok	229	13.2
Şiddetten sonra hangisini yaşadınız?		
Cevapsız	345	19.8
İntihar etmeyi düşündüm	319	18.3
Geceleri ağlayarak uyandığım oldu	440	25.2
Kâbuslar gördüm	115	6.6
Sürekli karın baş ağrılarım oldu	139	8.0
Şiddete maruz kalmadım	117	6.7
Bir şey olmadı	126	7.2
Öcümü almayı düşündüm	29	1.7
Beni tekrar döver mi diye korktum	12	0.7
Kendime olan güvenimi yitirdim	101	5.8
Toplam	1743	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %37.8'i zorbalığa uğradığını, %10.7'si okulda zorbalık yapan gruba katıldığını, %40.4'ü zorbalığın okulda sık rastlanılan bir durum olduğunu, %33.5'i zorbalığa maruz kalırsa aynı şekilde karşılık vereceğini, %47.9'u okulda rastlanılan zorbalık türünün söz konusu, %26.7'si fiziksel şiddet olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %33.7'si kızların daha çok fiziksel şiddete uğradığını, %33.2'ü kızların kızlardan, %24.2'si ise kızların erkekler tarafından zorbalığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %15'i erkeklerin tek başına zorbalık yaptığını, %41.1'i kızların, %46.1'i de erkeklerin grup halinde zorbalık yaptıklarını, %50'si ise üst sınıfların alt sınıflara şiddet uygulaması açısından fark olmadığını belirtmiştir (Tablo 3).

Öğrencilerin %41.9'u zorba ile baş etme yolunun zorbalık olduğunu, %46.4'ü öğretmenlerin zorbalığı durdurmada yeterli ilgiyi gösterdiğini, %13.7'si hiç orali olmadıklarını, %45.4'ü öğretmenlerin şiddet gören öğrenciyle ilgilendiğini, %31.7'si ilgilenmediğini, %21'i de şiddet olaylarında öğret-

menlerin ceza verdiklerini belirtmişlerdir. Akran zorbalığı çözüm önerilerinde ise; öğrencilerin %40.8'i öğretmenden yardım istenmeli, %12.6'sı ise yakın arkadaşlarla zorbanın aynı şekilde cezalandırılmalı şeklinde yanıtlamıştır (Tablo 4).

Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin yaş, cinsiyet, baba eğitimi, anne-babanın otoriter olması, ailevi ilgi destek görme ve nasıl bir anne-babaya sahip olma durumlarına göre sorunlarının üstesinden gelmede fiziksel güç kullanılması gerekliliğine inanılması arasında istatistiksel olarak önemli ilişki saptanmıştır ($p < 0.05$) (Tablo 5).

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği toplam puan ve alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan önemli bir fark tespit edilmemiştir ($p > 0.05$) (Tablo 6).

Tablo 3. Öğrencilerin Zorbalığa Bakışı

	Sayı (N)	%
Zorbalığa maruz kalma durumu		
Evet	658	37.8
Hayır	1085	62.2
Okulda zorbalık yapan gruba katılma durumu		
Evet	187	10.7
Hayır	1556	89.3
Okulda zorbalık yapan grup üyesi olmanın faydası		
Evet	127	7.3
Hayır	1453	83.3
Ara sıra	163	9.4
Okulda zorbalığa çok rastlanma durumu		
Çok görülen bir durum değildir	636	36.5
Sık rastlanılan bir durum	705	40.4
Hiç yok	135	7.8
Bilmiyorum	267	15.3
Okulda şiddet uygulandı yaşadığın saldırgan/zorbalığa tanık olman etkili mi?		
Hiç etkisi olmadı	920	52.8
Fazlasıyla oldu	252	14.5
Ara sıra etkisini görüyorum	571	32.7
Zorbalığa maruz kalınca ne yaparsın?		
Bir şey yapmam	217	12.4
Aynı şekilde karşılık veririm	584	33.5
Öğretmenden yardım isterim	595	34.1
Ailemden yardım isterim	111	6.5
Arkadaşlarımla beraber zorbaı cezalandırırım	236	13.5
Maruz kaldığın zorbalık türü		
Cevapsız	436	25.0
Dövülme	517	29.7
Küfür	626	35.9
Bıçak veya kesici aletle yaralanma	80	4.6
Para veya eşyaya zarar verilmesi	84	4.8
Okulda en fazla hangi zorbalığa rastlanmakta		
Sözel şiddet	835	47.9
Fiziksel şiddet	466	26.7
Baskı kurma	226	13.0
Dışlama	216	12.4
Zorbalık yapan kız öğrenci var mı?		
Var	681	39.1
Yok	334	19.2
Bilmiyorum	728	41.7
Zorbalık yapan kız öğrenci nasıl şiddete uygular		
Tek	317	18.2
Grup halinde	716	41.1
Duruma göre değişir	710	40.7
Kızların hangi zorbalığa maruz kalmakta		
Fiziksel şiddet	588	33.7
İsim takma	257	14.7

Dışlanma	138	7.9
Laf atma küfür	414	23.8
Hakkında olmadık söylentiler yapma	277	15.9
Eşyasına zarar verme	69	4.0
Kızlar kimden zorbalık görmekte		
Kızlardan	578	33.2
Erkeklerden	421	24.2
Her ikisinden aynı derecede	744	42.6
Zorbalık yapan erkek öğrenciler nasıl şiddet uygulamakta		
Tek başına	261	15.0
Grup halinde	804	46.1
Duruma göre değişir	678	38.9
Erkek öğrenciler en çok hangi zorbalığa maruz kalmakta		
Dövülme	741	42.5
Küfür	594	34.1
Dışlama	127	7.3
Bıçak ve kesici aletlerle yaralanma	211	12.1
Eşyasına zarar verme	70	4.0
Daha çok üst sınıf alt sınıfa şiddet uygulama durumu		
Evet	375	21.5
Hayır	496	28.5
Fark etmiyor	872	50.0
Toplam	1743	100.0

Tablo 4. Öğrencinin Çatışma / Şiddet / Zorbalığı Çözümüne Bakışı

	Sayı	%
Zorba ile baş etme yolu zorbalık mı?		
Evet	730	41.9
Hayır	1013	58.1
Öğretmenler zorbalığı durdurmada yeterli mi?		
Gösteriyorlar	808	46.4
Bazen gösteriyorlar	507	29.1
Hiç orali olmuyorlar	239	13.7
Bilmiyorum	189	10.8
Öğretmenler şiddet gören öğrenciyle ilgilenir mi?		
Evet	791	45.4
Hayır	553	31.7
Bilmiyorum	399	22.9
Çatışmalarda öğretmenler ne yapar?		
Öğrencilerle konuşuyor	664	38.1
Aileye iletiyorlar	664	38.1
Ceza veriyorlar	366	21.0
Kendileri dövüyorlar	49	2.8
Akran zorbalığı çözüm önerilerin hangisi olabilir?		
Öğretmenden yardım istenmesi	711	40.8
Anne babadan yardım istenmesi	477	27.4
Arkadaşlardan yardım istenmesi	335	19.2
Yakın arkadaşlarla zorbanın aynı şekilde cezalandırılması	220	12.6
Çatışmanın Nedenleri		

Güçlü görünmek	910	52.2
Başkalarını ve olayları kontrol etme gereksinimi duyma	324	18.6
Kurbanların acı çekmesinden mutlu olması	104	6.0
Yaptıkları zorbalıkları normal davranış olarak görmeleri	255	14.6
Kurbanlarının kendilerini kışkırtması	46	2.6
Kişisel problemleri nedeniyle	104	6.0
Toplam	1743	100.0

Tablo 5. Bazı Sosyo-demografik Özelliklerin Sorunlarla Başa Çıkma Güç Kullanılmaya İnanılmasına Göre Dağılımı

	Sorunlarla Başa Çıkma Güç Kullanılmaya İnanma						Önemlilik
	Her zaman		Hiçbir zaman		Ara sıra		
Yaş	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
13-14 yaşında	38	12.9	130	44.0	127	43.1	$\chi^2=18.253$ p= 0.032
15 yaşında	175	18.8	351	37.5	409	43.7	
16 yaşında	67	16.4	129	31.6	212	52.0	
17 ve üzeri yaş	19	18.1	34	32.4	52	49.5	
Cinsiyet							
Kız	108	15.0	328	45.6	283	39.4	$\chi^2=40.089$ p= 0.000
Erkek	190	18.8	316	30.8	517	50.5	
Baba eğitimi							
Okur-yazar değil	14	11.6	40	33.1	67	55.3	$\chi^2=27.440$ p= 0.007
Okur-yazar	40	21.1	67	35.3	83	43.6	
İlköğretim	201	19.1	386	36.8	464	44.1	
Lise	32	10.3	134	42.9	146	46.8	
Üniversite	12	17.4	17	24.6	40	58.0	
Anne baba otoriter mi?							
Anne otoriter	46	20.7	79	35.4	97	43.5	$\chi^2=21.743$ p= 0.010
Baba otoriter	47	13.5	112	32.1	190	54.4	
Her ikisi de otoriter	118	18.0	252	38.4	287	43.6	
İkisi de otoriter değil	87	16.9	201	39.1	226	44.0	
Aileden ilgi destek görme							
Her zaman	197	16.7	442	37.5	538	45.7	$\chi^2=35.463$ p= 0.000
Hiçbir zaman	40	36.0	37	33.3	34	30.7	
Pek değil	61	13.5	165	36.3	228	50.2	
Nasıl bir anne babaya sahipsiniz							
Beni anlayan ve dinleyen bir anne babaya sahibim	208	17.6	447	37.9	523	44.4	$\chi^2=31.657$ p= 0.000
Bana yeterli ilgi ve şefkati göstermezler	56	20.3	114	41.3	106	38.4	
Benim büyüdüğümü kabullenmiyorlar	27	11.7	62	26.8	142	61.5	
Katı kuralları ve cezai yaptırımları olan anne ve babaya sahibim	7	12.4	21	36.9	29	50.7	
* ki-kare testi							

Tablo 6. Kız ve Erkek Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Durumlarına Göre Karşılaştırılması

	Kız (N:729)	Erkek (N:1024)	Önemlilik	
Ölçeğin Alt Boyutları	X±SS	X±SS	t	p
Saldırı Aleti kullanmak veya tehditle zorbalık	8.02±2.8	8.29±3.0	-1.851	0.064
Sözel Zorbalık	13.4±6.4	13.2±5.9	0.804	0.422
Sanal ve cinsel zorbalık	7.93±3.4	8.11±3.7	-1.037	0.300
Basit fiziksel zorbalık	7.85±4.3	7.80±4.1	0.224	0.823
Duygusal zorbalık	5.29±2.7	5.32±2.7	0.236	0.814
Ağır fiziksel zorbalık	5.62±3.2	5.80±3.2	0.896	0.344
Ölçek Toplam Puan	45.5±16.4	45.9±16.3	-1.150	0.250

*X±SS= ortalama standart sapma, *t= bağımsız gruplarda t testi.

TARTIŞMA

Araştırmamızda öğrencilerin; %38.3'ü fiziksel/sözel şiddet uyguladığı saptanırken, Genç'in Malatya'da lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada, %23.9 sözel zorbalık, %21.6 basit fiziksel zorbalık yapıldığı belirtilmiştir (14). Çalışmamızdaki oranların Genç'in çalışmasından düşük olmasının nedeni çevresel faktörler, arkadaş etkisi ve ailesel özellikler olabilir. Öğrencilerin karşınızdakine kızınca %30.1'i küfür, %27.6'sı isim takma/dalga geçme, %12.8'i dışlama, %5.4'ü dövme, %4.2'si bıçakla yaralama, %3'ü cep telefonu ile kötü mesaj atma, %1.7'si tehdit telefonu şiddeti düşündüğünü söylemiştir. Bu sonuçlar adölesanların olaylara mantıktan ziyade duygusal yaklaşımları, bastırılmış duygular, öfkelerini kontrol edememeleri, son yıllarda artan şiddet olayları, okul ortamında zorba grupların çoğalması, insanların sorun çözümünde konuşma yerine şiddeti tercih etmelerinden kaynaklanabilir.

Araştırmamızdaki öğrenciler yüksek oranda (%62.3) şiddet uyguladığı kişinin intikam almasından korktuğunu söylerken, Genç'in araştırmasında ise bu oranın (%3.1) araştırmamıza göre çok az olduğu görülmektedir (14). İki çalışma arasındaki fark arkadaşların doldurmasına gelme nedeniyle şiddet uygulamadan veya öfkeyi kontrol edememe sonucu zorbalık yaptıktan sonraki pişmanlıktan kaynaklanabilir. Öğrencilerin kızdırma, eğlence, kız arkadaşına bakma, para ve eşyasını almak, güçlü olduğunu gösterme ve öç almak için şiddet uyguladığını belirtmiş; yaklaşık olarak üçte birinin şiddetin sorunları çözeceğine ifade etmiştir. Bu sonuçlar insanların sorunların çözümünde konuşma yerine şiddeti tercih etmeleri, kişilik bozuklukları, medya, gençlerin kendini güçlü gösterme çabaları, yaşları itibari ile daha heyecanlı oluşları, öfkeyi kontrol edememeleri, aileden ve çevreden sorun çözümü konusunda öğrendiği tutumlardan kaynaklanabilir.

Bu çalışmada öğrencilerin şiddete maruz kalınca %50.9'u arkadaşlarına, daha sonra %21.7'si öğretmenlerine ve %21.5'i ailesine anlatacaklarını belirtmişlerdir. Genç'in araştırmasında ise; %24.7'si arkadaşına, %10.9'unun öğretmenime, %8.0'inin anne-babama anlatırım, %12.1'i kimseye söylemem şeklinde yanıtlamıştır (14). İki çalışma arasındaki fark-

lılık sorunların yakın görülen insanlarla paylaştıkça çözülebileceğine inanma, ailedeki iletişimin yapısına, kişilik yapısına bağlanabilir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin şiddete maruz kaldıktan sonra okula gelmekten korktuğu, devamsızlık yaptığı, okul değiştirmeyi düşündüğü, maruz kaldığı şiddetin derslerini etkilediği ve notlarında düşme olduğunu dediği belirlenmiştir. Zorbalığa maruz kalan öğrencinin okul değiştirmek istemesi ve devamsızlığın nedeni kendini güvende hissetmemesinden, yaşadığı travma ve okuldan soğuması da notlarının düşmesinin nedeni olabilir.

Araştırmamızdaki öğrencilerin azımsanmayacak bir oranda (%10.7) okulda zorbalık yapan gruba katıldığını ve okulda zorbalık yapan grubun üyesi olmanın faydasının olduğunu ifade etmişlerdir (her zaman ve ara sıra diyenler %16.7). Son yıllarda okullarda artan şiddet olayları gençlerin kendilerini okulda güvende hissetmeleri için zorba gruplara katılmanın faydalı olacağını düşünmeleri, diğer öğrencileri bu gruplarla baskı altına alarak istediklerini yaptırabilme düşünceleri ve heyecan arayışlarından kaynaklanabilir. Öğrenciler zorbalığa maruz kalınca öncelikle öğretmenlerinden yardım isteyeceklerini, aynı şekilde zorbaca karşılık vereceklerini ve arkadaşlarıyla beraber zorbayı cezalandıracaklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin çoğunun şiddete aynı şekilde karşılık verme düşüncesi sorunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ergenlerin düşüncelerinin bu doğrultuda olması sorunların şiddetle çözüldüğünü görerek büyüme, okul ortamı, kişilik özellikleri, üyesi oldukları zorba grupların etkisi, intikam ve aşağılanma duygularının ruhsal yapısında yaptığı etkiden kaynaklanabilir.

Araştırmamızdaki öğrencilerin %47.9'u okulda rastlanan zorbalık türünün sözel, %26.7'si fiziksel şiddet, Türnüklü'nün araştırmasındaki öğrencilerin %26'sı fiziksel şiddet, %11'i sözel şiddet (18), Arslan'ın Batman'da yaptığı çalışmada öğrencilerin %61.4'ü okulda en çok küfür ve hakaretin olduğunu (19), Mercan'ın İzmir'deki çalışmasında da öğrencilerin %67,73'ü fiziksel şiddet, %31.75'i sözel şiddet olduğunu belirtilmiştir (20). Çalışmamızdaki fiziksel şiddet oranı Türnüklü'nün çalışmasıyla benzerdir ancak sözel şiddetin çalışmamızda daha yüksek olduğu saptanmıştır. Mercan'ın

çalışmasındaki fiziksel şiddet oranının çalışmamızdan yüksek, sözel şiddet oranının ise düşük olduğu, Arslan'ın çalışmasında da sözel şiddetin araştırmamızdan yüksek olduğu görülmektedir. Farklılık sosyokültürel özelliklerden, kişilik özellikleri, ergenin aile ve okul çevresindeki insanların kullandığı çatışma çözme yöntemlerinde etkilenmesinden kaynaklanabilir.

Çalışmamızdaki öğrencilerin %12.1'i okulda delici kesici aletle yaralanma olduğunu belirtmiştir. Genç'in araştırmasında öğrencilerin %4.1'i saldırı aleti kullanılarak/tehdit ederek zorbalığa maruz kaldığı (14), Arslan'ın Batman'da yaptığı çalışmada öğrencilerin % 41.62'si okulda tehlikeli, yaralayıcı aletlerle kavga etme olaylarının olduğunu ifade etmişlerdir. Arslan'ın çalışmasında tehlikeli alet kullanımının bizim çalışmamızdan oldukça yüksek olduğu görülmektedir (19). Çalışmalar arasındaki farklılıklar aile ve çevreden kazanılan alışkanlıklardan, okul ortamında gençlerin uyguladıkları şiddetin türünden, bölgesel ve sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklanabilir.

Zorbalık yapan erkek öğrencilerin %15'i tek başına ve %46.1'i grup halinde şiddet uyguladığı saptanmıştır. Grup halinde zorbalık yapma oran yüksekliği dikkat çekicidir. Ergenlerin zorbalık yapan bir grubun üyesi olmalarının güvenlikleri açısından daha iyi olacağına inanmaları, dışlanmaktan korkmaları, kendilerini gösterme çabaları ve birlikten güç doğar düşüncesi grup halinde zorbalık yapmalarına neden olabilir. Öğrencilerin ¹/5 oranında daha çok üst sınıfların alt sınıflara şiddet uyguladığı saptanmıştır. Üst sınıfların alt sınıflara şiddet uygulamasının sebebi; kendilerinden küçükleri baskı altına alarak kontrol etme istekleri ve güç gösterisine bağlanabilir.

Çalışmamızdaki öğrencilerin çatışma durumlarında öğretmenlerin öğrencilerle konuştuğu ve öğrenci ile ilgilenildiği, öğretmenlerin durumu aileye ilettiği ve ceza verdikleri belirlenmiştir. Genç'in araştırmasında, öğrencilerin %6.9'u okul müdür ve yardımcılarının, %6.3'ü sınıf öğretmeni, %4.8'i rehber öğretmenler ilgileniyor şeklinde yanıtlamıştır (14). Çatışma yönetim becerilerinin kullanılmaması, konuya gereken hassasiyetin gösterilmemesi sonuçların nedeni olarak düşünülebilir.

Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin cinsiyet, baba eğitimi ve ailevi ilgi-destek görme durumlarına göre sorunlarının üstesinden gelmede fiziksel güç kullanılması gerekliliğine inanılması arasında istatistiksel olarak önemli ilişki saptanmıştır. Gençoğlu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada şiddete eğilim açısından cinsiyetler arasında farklılık bulunduğunu ve erkeklerin kızlara göre şiddete eğilimlerinin daha yüksek olduğu, baba eğitim düzeyinin şiddete yönelik tutumun belirleyicisi olmadığı ifade edilmiştir (21). Bizim çalışmamızda Gençoğlu'nun araştırmasından farklı olarak baba eğitim düzeyinin çocuğun şiddete yönelik düşünceleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Çevresel faktörler, sosyo-kültürel özellikler ve eğitilmiş babaların problem çözme tekniklerinin, çocuklarını yetiştirirken kurdukları iletişimin

bu farklılık üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmaların sonuçları zorbaların ebeveynlerinin ilgisiz ve aldırma tavırlar sergilediğini göstermektedir (4). Okul ortamında gerçekleşen şiddet ve zorbalığın en önemli sebebi çocuğun ailesi ve yaşamış olduğu çevredir (22). Ergenlik döneminde arkadaş desteği artıp anne-baba desteği azaldığı için gençler akranlarının kontrolüne girebilmekte bu da beraberinde akran baskısını getirmektedir (23).

Çalışmamızda akran zorbalığı tanı ölçeği tüm alt boyutları ve toplam puan ortalamalarında kurban olma açısından cinsiyetler arasında fark olmadığı her iki cinsde eşit düzeyde zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Çakır'ın 2017'de Ankara'da yaptığı çalışmada da bizim çalışmamız gibi kurban olma açısından cinsiyetler arasında fark olmadığı saptanmıştır (24). Şiddetin toplumumuzun her kesiminde yaygınlaşması, insanların anlaşma yerine şiddete başvurmaları zorbalığa maruz kalma açısından cinsiyet ayrımının ortadan kalkmasına neden olabilir. Genç'in çalışmasında çalışmamızdan farklı olarak duygusal zorbalık ile sanal ve cinsel zorbalık alt boyutlarında cinsiyetler arası fark olmadığı diğer alt boyutlarda fark olduğu gözlenmektedir (14). Sosyokültürel özellikler, çevresel faktörler, ergenlerin güçlü görünme ve baskı kurma istekleri farklılığın sebebi olarak düşünülebilir.

Sonuç olarak; Okul ortamında en çok sözel şiddetin olduğu, öğrencilerin daha çok kendilerini kızdırdıkları için şiddet uyguladıklarını, şiddetin sorunları çözeceğine inandıklarını ve zorba ile baş etmek için zorbalık yapmak gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin okulda şiddete maruz kaldığında üzüldüğünü, devamsızlık yaptığını ve notlarında düşme olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca zorbalığa maruz kalma durumlarına göre de cinsiyetler arasında fark olmadığı saptanmıştır.

Aileler, zorbalık konusunda bilinçlendirilmeli, okul yönetimi, öğrenci, öğretmen, velilere iletişim ve şiddet konulu konferanslar verilmeli, okulda zorbalığın en çok yapıldığı yer belirlenmeli ve önlemler alınmalıdır. Öğrenciler, yaşadığı zorbalığı öğretmen ve okul idaresine bildirmede cesaretlendirilmeli, zorba ve mağdurların grup/bireysel psikolojik danışma hizmetinden yararlandırılması sağlanmalıdır.

Çıkar Çatışması ve Finans Durumu: Çalışmamız bir kurum ve kuruluşça finanse edilmemiştir. Bu çalışmada yazarlar arasında herhangi bir konuda çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Kocayörük E, Hatipoğlu SZ. Baba katılım eğitiminin aile işlevlerine ve ergenlerin akran ilişkilerine etkisi, eğitimde kuram ve uygulama. Jour of Theo and Pract in Education Articles 2009;5:3-17.
2. Şahin NH, Basım HN, Çetin F. Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. Türk Psik Derg 2009;20:153-163.
3. Çivilidağ A, Cooper TH. Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. JASSS Inter Jour of Soc Sci 2013;6:497-511.

4. Gökler R. Okullarda akran zorbalığı. *Ulus İnsan Bilim Derg* 2009;6:511-37.
5. Uzbaş A. Okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniver Eğit Fak Derg* 2009;18:90-110.
6. Kartal H. Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edeb Fak Sos Bil Derg* 2010;21:257-70.
7. Gündoğdu R. 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Sos Bil Derg* 2010;19:257-76.
8. Türk F, Türnüklü A. Çatışan öğrencilerin bakış açısından akran arabuluculuk sürecinin değerlendirilmesi. *Gazi Uni Jour of Soc Sci* 2016;15:811-36.
9. Coşkun S, Bebiş H. Şiddetin okul sağlığına etkisi ve hemşirelik. *Cumhur Hemş Derg* 2014;3:15-23.
10. Özgür G, Yörükoğlu G, Arabacı BL. Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psik Hemş Derg* 2011;2:53-60.
11. Taylı A. Okullarda akran temelli programların uygulanma süreci. *Eğit ve Sos Bil Derg* 2010;39:8-26.
12. Kütük Ö, Liselerde Okul Güvenliğine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ank Üni Eğit Bil Ensti 2008.
13. Balkıs M, Buluş M. Şiddete yönelik tutumların özyeterlilik, medya şiddete yönelik inanç, arkadaş grubu ve okula bağlılık duygusu ile ilişkisi. *Ege Eğit Derg* 2005;6:81-97.
14. Genç G. Genel Liselerde Akran Zorbalığı. Doktora Tezi, Malatya, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
15. Gökler R. İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Doktora tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.
16. Totan T. Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
17. Arslan S. Lise Öğrencilerinde Öz Kavram Ve Aile İlişkisinin Akran Zorbalığına Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2008.
18. Türnüklü A. Liselerde öğrenci çatışmaları, nedenleri çözüm stratejileri ve taktikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi Kış* 2007;49:129-66.
19. Arslan Y. Okullarda yaşanan şiddet olaylarının düzey ve dinamiklerini anlamak: Batman Merkez Örneği / Türkiye). *Man Sos Araş Derg* 2015;4:1-17.
20. Mercan H, Sarı HY. Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Sosyodemografik Değişkenlerle İlişkisi. *Flor Night Hemş Derg* 2018;26:21-9.
21. Gençoğlu C, Kumcağız H, Ersanlı K. Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2014;9:639-52.
22. Hoşgörür V, Orhan A. Okulda zorbalık ve şiddetin nedenleri ve önlenmesinin yönetimi (Muğla merkez ilçe örneği). *Bay Eğit Fak Derg* 2017;12:859-80.
23. Sargın N, Çetinkaya B. Akran baskısını azaltmada grupta psikolojik danışmanın etkililiği. *Sel Üni Sos Bil Enst Derg* 2010;23:185-192.
24. Çakır N. Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017.